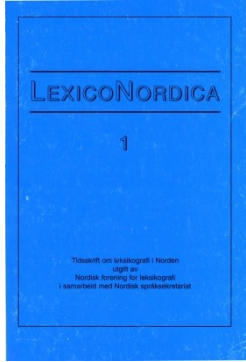

LexicoNordica

Forfatter:	Arne Olofsson	
Anmeldt værk:	<i>Engelsk ordbok. Engelsk-svensk/svensk-engelsk.</i> Stockholm: Natur och Kultur, 1992. Bengt Oreström. 1993. <i>Engelsk ordbok.</i> Lund: Gustava. Kerstin Petti og Vincent Petti. 1993. <i>Norstedts lilla engelska ordbok.</i> Stockholm: Norstedts.	
Kilde:	LexicoNordica 1, 1994, s. 293-300	
URL:	http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/lexn/issue/archive	

© LexicoNordica og forfatterne

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Søgbarhed

Artiklerne i de ældre LexicoNordica (1-16) er skannet og OCR-behandlet. OCR står for 'optical character recognition' og kan ved tegngenkendelse konvertere et billede til tekst. Dermed kan man søge i teksten. Imidlertid kan der opstå fejl i tegngenkendelsen, og når man søger på fx navne, skal man være forberedt på at søgningen ikke er 100 % pålidelig.

Arne Olofsson

Engelsk ordbok. Engelsk-svensk/svensk-engelsk. Stockholm: Natur och Kultur, 1992; Bengt Oreström, *Engelsk ordbok*, andra upplagan. Lund: Gustava, 1993; Kerstin Petti & Vincent Petti, *Norstedts lilla engelska ordbok*, andra upplagan. Stockholm: Norstedts, 1993.

Allmän inledning

Skolan är en attraktiv marknad för ordboksproducenterna. Det finns nu tre ungefär lika stora tvåvägsordböcker för engelska-svenska och svenska-engelska, samtliga att betrakta som nyproducerade, som har skolan som främsta (men inte enda) målgrupp. Räknat i "ord och fraser" ligger de i storleksklassen 30–35000 i vardera riktningen. Denna seriösa nyproduktion är en välsignelse med tanke på att det förekommer så många föråldrade och/eller amatörmässiga småordböcker på bokhandelshyllorna, men kan det verkligen finnas utrymme för tre nya ordböcker i det här segmentet? Egentligen inte, om de vore likadant upplagda. Det är de emellertid inte, utan det finns klara och intressanta skillnader framför allt i artikelstrukturen. Dessutom illustrerar de det välkända förhållandet att det brukar bli större skillnader i ordurvalet mellan lika stora ordböcker ju mindre böckerna är. (Det är en tanke med visst underhållningsvärde att det skulle vara lätt att tillverka en ordbok i den här storleksklassen med nästan helt oanvändbara ord, bara man väljer dem från ordförrådets periferi i stället för från dess kärna.)

Både Petti/Petti och Oreström har hunnit till andra upplagan, medan Natur och Kultur recenserar i första upplagens andra, korrigerade, tryckning. Oreström är ensam om att ha tillgodosett behovet av övningsböcker (som dock inte är inkluderade i denna recension). Rent fysiskt har de tre ordböckerna det gemensamt att de är små och behändiga (Petti/Petti något mindre än de andra) och allmänt tilltalande typografiskt (med pluspoäng för Natur och Kulturs påfallande luftiga layout). Petti/Petti har mjuk pärm, Natur och Kultur har plastpärm och Oreström kan fås både med mjuk pärm och inbunden. Petti/Petti (Norstedts) och Natur och Kultur har förlagens nya "signalfärger" för ordböcker, d.v.s. blårandigt respektive rött, medan Oreström har en sober dekor av stiliserade boksidor på vit botten.

Recensionens uppläggning

Jag tänker mest ägna mig åt främst strukturella skillnader mellan ordböckerna och avstå från traditionell listning av brister och felaktigheter. Låt mig bara kort uttrycka min irritation över att uppenbara absurditeter står kvar i sådant som betecknas som en andra upplaga. Så

t.ex. ges i Petti/Petti fortfarande *whatever* som översättning till det svenska ordet *hurdan*, förmodligen som rest av tidigare förlagor eller arbetsmaterial som haft *hurdan ... än*, och den fonetiska transkriptionen av *of* börjar med ett inte längre existerande tecken. Det är enligt min mening inte rätt att lägga till nya ord för att skapa en ny upplaga förrän man har kontrollerat de gamla.

Ordböckernas allmänna uppläggning

Samtliga tre ordböcker börjar med den engelsk-svenska delen. I Petti/Petti och Natur och Kultur är gränsen mellan delarna färgmarkerad, medan Oreström har färgmarkering för hela den svensk-engelska delen. Samtliga är försedda med anvisningar för användandet, uppställningar över fonetiska tecken (med exempelord), och förkortningslistor (av mycket varierande omfattning: Petti/Petti 190 förkortningar, Oreström 145, Natur och Kultur 112). Oreström och Petti/Petti har en förteckning över engelskans (starka och) oregelbundna verb, medan Natur och Kultur nöjer sig med att påpeka att formerna finns i den engelsk-svenska delen och att alla oregelbundna verb som ges som översättningar i den svensk-engelska är försedda med en "varningsprick" (ett system som även Oreström har). Mått, vikt och temperatur finns också i samtliga (med vissa variationer: så t.ex. ger Natur och Kultur hjälp beträffande den anglosaxiska världens synsätt och mått när det gäller bilars bränsleförbrukning, medan Petti/Petti profilerar sig genom beteckningar på klädstorlekar. Natur och Kultur har också bl.a. uppställningar över dateringssystem och tidsangivelser samt över namn på länder och deras invånare, vilket befriar ordboksdelen från en del (men långtifrån allt) sådant material. I Petti/Petti har den sistnämnda uppställningen sin närmaste motsvarighet i en engelsk karta över Europa, som är politiskt uppdaterad men har råkat ut för någon tryckteknisk förskjutning som bl.a. har förlagt såväl Göteborg som Liverpool till havs. Oreström är den som går längst i frikostighet när det gäller appendix (14 stycken), av vilka några är encyklopediska snarare än språkliga (t.ex. brittiska regenter och premiärministrar samt amerikanska presidenter). Ett är extremt kort (två halva rader) och meddelar, utan historisk tillbakablick, att ett pund är 100 pence och att en dollar är 100 cents.

Artikelstruktur

Som antytts ovan finns det intressanta skillnader mellan de tre ordböckerna när det gäller artikelstrukturen. Petti/Petti har olika (numrerade) uppslagsord för homografer men tar upp olika ordklasser inom en och samma artikel, numrerade med romerska siffror. Ord-

klassernas ordning bestäms av vad som uppfattas som primärt och sekundärt. Så t.ex. börjar artikeln **go** med verbet och slutar med substantivet, medan det är tvärtom i artikeln **house**. I Oreström, som i princip har samma system men med en fylld romb som tydlig och bra markering av ordklassgräns, kommer däremot alltid en eventuell verbbetydelse sist, oberoende av hur man kan tänka sig utvecklingshistorien. Därmed är *kraft*, *fart*, *tåga*, *framåtanda* den första uppsättning översättningar som läsaren möter vid uppslagsordet **go**. Natur och Kultur slutligen har helt nytt uppslagsord både vid ny grundbetydelse och vid ny ordklass inom betydelsen (med undantag av ord som kan vara både substantiv och adjektiv eller både substantiv och räkneord). Vårt exempelord blir därmed i Natur och Kultur **go**¹ för verbet och **go**² för substantivet. Översatt till systemen i våra vanligaste learner's dictionaries motsvarar Petti/Petti och i princip Oreström *The Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English*, medan Natur och Kultur närmast motsvarar *Longman Dictionary of Contemporary English*. Utan att själv ha gjort några formaliserade experiment vågar jag tro att maximal separering (Natur och Kultur) är lättast för skolelever att hantera. Petti/Petti och Oreström har samma grad av nästning, men jag bedömer Oreströms rigida sekvensering av ordklasserna som något av en pedagogisk miss i den meningen att elever indirekt kan ges intrycket att en viss ordklass, som i själva verket är högst central, nämligen verb, alltid intar en underordnad position i förhållande till andra ordklasser. Den vinst Oreström gör genom att eventuella frasverb alltid blir prydligt uppräknade i slutet av artikeln kan man få på annat sätt, t.ex. genom generös typografi av den typ Natur och Kultur har kostat på sig, med ny rad och speciell signalruta för varje ny verbpartikel.

Natur och Kultur är ensam om att ha ett system med särskild "idiomsektion", där fasta uttryck (alltså inte idiom med den stränga definitionen) med det aktuella uppslagsordet finns samlade, föregångna av en stjärna som signal.

Engelska sammansättningar har i alla tider vållat lexikografiska bekymmer på grund av det vacklande skrivsättet: *flower pot*, *flowerpot*, *flowerpot*. Tendensen i moderna ordböcker är att man ger etablerade begrepp eget uppslagsord oberoende av skrivsättet. Petti/Petti och Natur och Kultur är på väg mot ett sådant system, men har inte genomfört det fullt ut eller med fullständig konsekvens. Oreström har däremot inga särskrivna uppslagsord. I en liten ordbok är detta inte lika viktigt som i en stor, eftersom artiklarna sällan blir långa och svåröverskådliga, men en otålig elev kan ge upp inför utsikten att behöva leta inne i en artikel. Natur och Kultur har försökt gardera sig för risken att läsarna ger upp om de inte hittar den sökta ordkombinationen i grundordsartikeln eller omedelbart efter. Denna gardering har formen av en nedåtriktad pil sist i den aktuella artikeln, som skall tolkas som att det kommer sammansättningar längre fram.

I den svensk-engelska delen har Petti/Petti och Natur och Kultur samma uppställningssystem som i respektive engelsk-svensk del, med de fördelar och nackdelar som nämnts ovan. (En skillnad är att Natur och Kultur i denna del har ordklassangivelser endast i de fall sådana behövs för att skilja på homografer.) Oreström har däremot ett mindre utrymmeskrävande system där sammansättningar (i princip) inte är utdragna i kanten utan följer löpande på varandra inne i spalten. Fördelen är just att man vinner utrymme, men fastän sammansättningarna är utskrivna i fullständig form och med halvfet stil, finns det en risk att ovana elever ger upp för tidigt. Författaren har haft uppenbara problem beträffande när det varit dags att gå ut i kanten igen (i varje fall har jag inte lyckats genomskåda systemet). Under *brand* löper sammansättningarna t.o.m. *brandkårsuttryckning*, varpå *brandlarm* omotiverat dras ut i kanten. Sekvensen *fortgå*, *fortkörning*, *fortplanta* borde ha brutits så att *fortkörning* (av semantiska skäl) gjorts till nytt uppslagsord till vänster. Det är möjligt att detta inte skapar några stora praktiska problem, men lexikografiskt är det otillfredsställande.

Ordurval och täckningsgrad

En central fråga för små ordböcker är valet av ord för den tänkta målgruppen. Om man inriktar sig på skolan, är det alltså av vitalt intresse att man koncentrerar sig på sådant gods som skolelever kan träffa på i de engelska texter de läser respektive sådant som utgör begrepp som de kan tänkas ha behov av att översätta från svenska till engelska (eller uttrycka på engelska med svenska som bakgrund). Det är också angeläget att ha tillgång till konsulter i den rätta åldern, så att man inte gör sig omöjlig genom föråldrade uttryckssätt eller missuppfattningar av företeelser i ungdomskulturen (Petti/Petti påstår t.ex. att bakgrundsmusiken till *rapping* är rock). Jag har gjort ett par kortare undersökningar av täckningsgrad och ordurval och redovisar här sekvensen *plugg – plöja* i de svensk-engelska delarna.

För att ta sig från *plugg* till *plöja* använder de tre ordböckerna kollektivt 50 olika ord. Endast 21 är gemensamma för alla tre, vilket är en ganska typisk andel. Petti/Petti använder 44 (av vilka den är ensam om 16), Oreström använder 29 (av vilka den är ensam om ett, nämligen *plussida*), Natur och Kultur använder 26 (av vilka den är ensam om tre, nämligen *plums*, *plunta* och *pluta*). Om man räknar "ord och fraser" blir siffrorna: Petti/Petti 51, Oreström 31, Natur och Kultur 39, d.v.s. med omkastad rangordning mellan de båda sistnämnda. Innan man bestämmer sig för att Petti/Petti har ett reellt överläge här, måste man titta på vilka ord och ordtyper det är som ger detta kvantitativa försteg och därvid hålla i minnet att den främsta målgruppen består av skolorngdomar. De 16 uppslagsord som Petti/Petti är ensam om utgörs av 1 st. hänvisning från *pluralis* till *plural*, 1 st.

passivform av ett verb vars aktiva form också är uppslagsord (*plågas*), 5 sammansättningar där leden förekommer som separata uppslagsord (*pluralform, pluraländelse, plustecken, plåtskada, plåttak*) samt orden *plumpudding, plutokrat, plutt, plymå, plågoris, plån, plåta, plåter, plåtera*, av vilka i synnerhet *plåter* men också *plåtera* och *plutokrat* enligt min bedömning inte hör hemma i en ordbok av kompaktmodell. Skillnaden böckerna emellan är alltså inte särskilt stor i realiteten när det gäller täckningsgraden svenska-engelska.

I fråga om utförlighet, d.v.s. närmast hur stort fält de olika ordböckerna lyckas täcka för respektive ord, kan följande observationer vara av intresse.

plugg: Oreström tar inte upp betydelsen "skola", Petti/Petti ger fler synonymer än Natur och Kultur, som å andra sidan bättre preciserar betydelseområdena för det engelska *plug*.

plugga: Natur och Kultur är ensam om betydelsen "ägnas sig åt studier snarare än förvärvsarbete" (min beskrivning).

plundra: Natur och Kultur är ensam om en översättning som passar betydelsen "plundra julgranen" (i Petti/Petti kan man indirekt komma fram till samma ord, *strip*, via uppslagsordet *julgransplundring*).

plåga (subst.): Oreström är ensam om det engelska slanguttrycket *blister* men lyckas inte markera tydligt att det bara används om person.

plånbok: Oreström är ensam om att ta upp den amerikanska varianten *billfold*.

plåt: Oreström är mindre utförlig än de övriga och tar bara med ämnesnamnet och betydelsen "bakplåt".

pläd: Ganska stora skillnader i val av översättning. Oreström ger bara *plaid*, vilket är på gränsen till fel. Petti/Petti ger *rug*, som duger om kontexten är tillräckligt distinkt (däremot blir det svårt att entydigt översätta *Jag har köpt en pläd*, eftersom engelskan då lika gärna kan betyda att det är en matta man har köpt). Natur och Kultur har lagt ner mest möda på ordet men överbetonar nog de regionala skillnaderna (*travelling rug* är ommarkerat och *lap robe* etiketterat *US*). När det gäller *lap robe* är det lustigt nog så att den stora brittiska Collins English Dictionary 1991 inte har det som uppslagsord (vilket skulle tala för att det inte används i brittisk engelska) men däremot spontant använder det för att förklara den här aktuella betydelsen av *rug* (som betecknas som "Chiefly Brit.", en etikett som också bekräftas av amerikanska källor).

plätt: Petti/Petti tar inte upp betydelsen "plats, fläck", som får två översättningar i Natur och Kultur och en i Oreström. Natur och Kultur har också tagit upp frasen *lätt som en plätt* och funnit en träffande översättning (*easy as pie*). Alla tre är eniga om att det inte går att hitta något bättre än *small pancake* för den kulinariska

betydelsen, men uttrycket låter mera som förklaring än som engelsk motsvarighet.

plöja: Petti/Petti och Oreström anger även den stavning som är den normala i amerikansk engelska (*plow*). Oreström och Natur och Kultur markerar med etikett respektive översatt fras att den engelska motsvarigheten också kan användas bildligt.

Om man räknar efter hur utförliga de olika ordböckerna är (i termer av översättningsförslag) vid de 21 gemensamma orden, finner man att Natur och Kultur har 60, Petti/Petti 48 och Oreström 36. Det finns alltså betydande skillnader mellan de olika författarnas och teamens benägenhet att "hålla kvar" uppslagsordet och servera så mycket information kring det som möjligt.

Man kan göra motsvarande experiment i de engelsk-svenska delarna. Jag har valt att presentera sekvensen *the – they*, bl.a. därför att den illustrerar de olika ordböckernas varierande förhållningsätt till pronomen och pronominaladverb samt till den bestämda artikeln som lexikalisk enhet.

För att ta sig från *the* till *they* använder de tre ordböckerna kollektivt 42 uppslagsord, om man bortser från att Natur och Kultur i enlighet med sina artikelprinciper har två ingångar på *the*, två på *then* och tre på *there*. Om man tar med i beräkningen två sammansättningar (*theme park* och *theme song*) som Petti/Petti "glömt kvar" inne i en artikel men som egentligen skulle ha varit egna uppslagsord, är 29 gemensamma för alla tre. Detta är en större andel än den man i allmänhet får i ett parti med jämnare fördelning av ordklasserna, men det beror alltså till stor del på att ingen rimligen kan hoppa över t.ex. personliga och possessiva pronomen. Petti/Petti har 38 uppslagsord (ensam om tre: eget uppslagsord för hänvisningen från den amerikanska stavningen *theater* samt *theatregoing* och *theorem*), Oreström har 34 (ensam om ett: *thermal*) och Natur och Kultur (med ovan beskrivna reduktion) har 32 (ensam om ett: *theoretician*). Om man tar hänsyn till att Oreström och Natur och Kultur har en enda ingång för ord av typen *theater/theatre* blir siffrorna jämnare: Petti/Petti fortfarande 38, Oreström 35 och Natur och Kultur 34. Det bör också nämnas att Petti/Petti och Oreström har med *there's* som eget uppslagsord (däremot inte *there'll* eller någon annan kontraktion med *there*). Av skäl som jag strax kommer till är det mindre meningsfullt att räkna och jämföra "ord och fraser" i just det här partiet.

Det granskade avsnittet innehåller ett antal ord som sannolikt aldrig blir uppslagna av normalanvändaren, men som ändå måste finnas med. Jag tänker förstås främst på *the, their, them, these, they*, men också på *theirs, themselves, then, there*. I en liten ordbok, där man behöver spara på utrymmet, ställs det extra stora krav på balansgången mellan pedagogiskt nit och realistiska förväntningar på användarna. Under *the* som bestämd artikel har Petti/Petti 13 översatta fraser i en artikel på

16 rader, Oreström 13 översatta fraser på 11 rader, medan Natur och Kultur stannar vid 5 översatta fraser på 6 rader. Jag vill hävda att samtliga i varierande grad här slösar med utrymme. I en passiv ordbok för engelska-svenska kan det inte vara meningfullt att hålla på och tröska exempel på vad en vanlig bestämd form på engelska kan få för motsvarigheter på svenska. Vid *they* har samtliga tagit med både *de* och *man*. Petti/Petti har dessutom *den* som en av översättningarna, vilket är förvirrande utan exempel. Det visar sig, när man går tillbaka till samma förlags stora engelsk-svenska ordbok, att översättningen avser pronomenbruket vid kollektiva substantiv (*the government ... they, regeringen ... den*). Lyckligtvis, om än ologiskt, finns inte motsvarande vid *them*.

De engelska sammansatta pronominaladverben är lågfrekventa i "äkt" text. Deras förekomst är i hög grad begränsad till formell text, alltså en texttyp som en liten ordbok i andra avseenden inte kan ta ansvar för. Det är därför förvånande att ord som *thence* och *thereby* återfinns bland de 29 gemensamma, och att både Oreström och Petti/Petti har tagit med *thereafter* och *thereupon*. (Jag har däremot inga invändningar mot att *therefore* med sin specialiserade betydelse har kommit med i alla tre ordböckerna, och jag är glad att ingen har inkluderat det parallellt bildade men oerhört infrekventa pronominaladverbet *therefor*.)

När det gäller kvantitet och kvalitet på översättningarna av sådana uppslagsord i det granskade partiet som tillhör öppna grammatiska klasser och är gemensamma för alla tre ordböckerna kan följande iakttagelser vara av intresse. Antalet översättningsförslag varierar inte särskilt mycket (ord som *theology* och *theory* ger inte så stort svängrum), men intrycket är detsamma som i den svensk-engelska delen att Oreström släpper ifrån sig orden litet tidigare än de båda andra. I fråga om själva innehållet i översättningarna är det anmärkningsvärt att ingen av de tre har ansett/insett att det behöver påpekas att *therapy* i amerikansk engelska mycket ofta syftar på psykiatrisk eller psykoanalytisk behandling (motsvarande gäller för *therapist*). Vid *theatre* har Petti/Petti det förbryllande skrivsättet *hörsal (sal)*, med parentes i stället för kommatecken, vilket får sin förklaring när man slår upp samma ord i samma förlags stora engelsk-svenska ordbok, där det står [*amfiteatralisk*] *hörsal (sal)*. Vid överföringen till den lilla ordboken har alltså [*amfiteatralisk*] (som i och för sig är felanvänt ur klassisk-språkig synvinkel) strukits utan att det gjorts någon konsekvensändring vid (*sal*).

Sammanfattning

Sammanfattningsvis vill jag framhålla vad jag sade redan i inledningen, nämligen att samtliga tre ordböcker är seriösa produkter och att i

synnerhet skolan är att gratulera till att de finns tillgängliga. De är olika i flera avseenden, och den som tänker göra stora inköp för t.ex. sin skola bör kanske först göra experimentet att låta elever pröva alla tre och efter en tid se efter vilken de helst vänder sig till vid textläsning och egenproduktion.